

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VIII св. 3—4

БЕОГРАД 1956

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>А. Белић</i> : Наш правопис у новој обради	65
2. <i>М. Стевановић</i> : Измене у правопису српскохрватског језика	71
3. <i>А. Белић</i> : Значај новог правописа	86
4. <i>И. Грицаић</i> : О неким особинама фугура II (фугура егзактног)	89
5. <i>Ј. Радусовић</i> : Аугментативно-пејоративно значење неких именица	106
6. Језичке поуке	114

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА САН

БЕОГРАД

1936

Слог: „Научног дела“, Београд, Вука Караџића 5.
Штампа и повез Графичког предузећа „Академија“, Београд, Космајска 28.

А. Савић

НАШ ЈЕЗИК

Књига VIII

Нова серија

Св. 3—4

НАШ ПРАВОПИС У НОВОЈ ОБРАДИ*

Овог месеца Правописна комисија од 11 чланова, која се јавила као резултат скупа позваних стручњака и књижевника у Новом Саду (8, 9 и 10 децембра 1954 године), завршила је свој рад. И поред тога што су споразумом поменутих учесника у правописним већањима многа питања у којима се хрватски правопис у Загребу разликује од српскога правописа у Београду повољно решена, ипак она најглавнија питања, о графици латиничког и ћирилског начина писања, нису ни узимана у претресање, толико је било јасно свима члановима Комисије да за то још није време и да за то још није било унутрашњих разлога. Тако ће се и даље на једној страни писати *lj*, а на другој *љ*, на једној *nj*, а на другој *њ*, на једној *dž*, а на другој *џ*, и поред тога што је, пре више од сто година, Каралић (1818) прокламовао да сваки глас треба да има свој јединствен знак, а не да се јединствени гласови (*љ*, *њ* и *џ*) пишу са два знака од којих сваки има и своју засебну, друкчију вредност. Пре равно 80 година Ђ. Даничић је предложио и Хрватима јединствене знаке за поменуте гласове, али од његових предлога примљен је само знак за *ђ* — *d*, а остали се употребљавају само у великом историском речнику Југославенске академије који је он почео издавати. На тај начин, латиничка књига, писана српскохрватским језиком, не може се сасвим механички преносити у ћирилицу, што би био идеал у овом правцу. Исто тако се није дирало ни у књижевни изговор. Остала су два књижевна изговора — источни (екавски) и јужни (јекавски), и

* Овај чланак је објављен у Недељним информативним новинама бр. 317. Због његовог начелног карактера ми га и овде доносимо.

поред свих анкета које су чињене у нашем друштву. Оба ова питања, сматрало се, не деле Србе и Хрвате на два дела, не врше, како се данас вели, поларизацију наше јединствене језичке територије, пошто и врло многи Срби употребљавају латиницу и у Београду и другде по нашој земљи и јужни изговор. Главно је било да начин употребе ознака јужног изговора буде исти и код једних и код других. То је у овој прилици постигнуто у потпуности.

Као што се из овога види, принцип ове Комисије који се она трудила, по сваку цену, да спроведе у нашем начину писања био је: да начин писања латиницом и начин писања ћирилицом буде потпуно исти, и по принципима и у појединостима. Тој се општој тежњи подвргавало све у безброј случајева, и од крупнијег и ситнијег значаја. И у томе се постигла сагласност, што претставља несумњиво знатан успех. Иако и тај успех није потпун јер се у неким случајевима морало допустити двојако писање, ипак се то двојако писање (чега има у свима правописима) није делило на српско или хрватско, већ се тако прописивало за целину, са ознаком, где је то било могуће, како би било најбоље. По себи се разуме да то неће учинити подједнако популарним у свима крајевима наше земље оба начина, али ће, несумњиво, показати њихов значај и, свакако, постепено утицати да се искорене нетачна схватања о њима.

Иако поменута крупна питања нису узимана у разматрање по суштини, ипак је ваљало уједначити велики број размимоилажења оба наша правописа. Можете запитати: откуд толике разлике у њима када су оба та правописа подједнако заснована на Вукову правопису који је код Срба дефинитивно примљен (декретом Министарства просвете) 12 марта 1868 г., а у Загребу — 1892 године.

Код Хрвата, већ исте године када је у основним цртама примљен Вуков правопис, појавила се солидна књига о правопису д-ра Ивана Броза под називом: Правопис хрватскога или српског језика (1892). На доцнијим издањима сарађивао је и Д. Боранић, па је, после VI издања (1915 г.), тај Правопис Боранић сам издао, и од тада је то Боранићев правопис.

Иако је тај Правопис заснован на Вуковој реформи, ипак се опажа у њему извештан архаични вео. Није узалуд до тога вре-

мена, тј. од 1835—1892, када је употребљавано савремено што-кавско јекавско наречје у хрватској књижевности, пролазио његов Правопис кроз различне фазе архаичног начина писања које су, и поред реформисане графике (према чешкој графици), имале да га вежу са ранијом правописном традицијом. Тако су проширене оне црте Вукова правописа које су дале могућности историском (односно етимолошком) писању, као што је писање *d* испред *s* и *m* у извесним случајевима. Па и у другим неким случајевима се није сувише ишло за писањем речи како су се изговарале у новије време.

На српској страни дуго није било оригиналних правописа. Писало се према општим прописима Вуковим, који су укратко изношени у граматикама. Истина, у својој граматици од 1894 г. **Новаковић** је посветио доста места Правопису (383—405), али се ту он, као и доцније д-р **Милан Петровић** у своме Правопису за средње школе (1914), налазио под непосредним утицајем **Брозова** Правописа. Тек сам ја покушао (1923) да у своме Правопису српскохрватског књижевног језика (и у студији под називом **О савременом правопису српскохрватског књижевног језика Б. 1923**) обратим пажњу, према начину писања који се код нас укоренио, на потребе извесног модернизовања Вукова правописа. То је, са моје стране, био позив не само да се уреде они делови правописа који сасвим нису били уређени (писање великих и малих писмена, састављено и одвојено писање речи, интерпункција и сл.) него да се и отступања која је **Вук** допуштао од своје системе уклоне. Ето, та је два Правописа, од којих је сваки изашао у више издања и претрпео извесне измене, али у којима се и у последњим издањима није изменио основни карактер докраја, — имала Комисија на расположењу, поред и другог материјала који се нагомилао у току времена. Срећна је околност била што су у Комисији били и професори **Загребачког** универзитета који су учествовали у раду **Филолошког** друштва у **Загребу** (**Храсте**, **Хам**, **Јонке**), чија се једна секција бавила нарочито проучавањем правописа, његовим попуњавањем и потребним изменама, затим проф. **Сарајевског** универзитета **Јован Вуковић**, који се такође годинама бавио питањима правописа и издао о њима, поред осталог, и две значајне књиге. Уосталом, и сви остали чланови бавили су се и правописом нашег језика у својим књигама (**М. Степа-**

новић, Р. Алексић) и, што је врло важно, били су дубоко прожети потребом јединственог начина писања ма и по цену оних уверења којих су се до тога времена строго држали и која им нису била ни тада поколебана. Међу члановима је било и таквих који су, радећи дуго време у средњој школи, одлично познавали њене захтеве у најразличнијим правцима (Храсте, Павеша). Све је то стварало повољну атмосферу да се нашем правопису приђе са различних страна и да се постигне највише од онога што се постићи могло. И код свих је владало уверење да се повољни резултати могу постићи ако сви чланови буду прожети подједнако духом потребног јединства, што се и види по постигнутим резултатима.

Тешкоћа у решавању правописних питања није била у самим теориским научним схватањима, већ у усклађивању онога што се прописивало са досадашњом употребом и са значајем појединих решења. Полазећи од онога што нам је раније било дато, износећи све што се томе противило са поменуте стране и што је говорило у корист каквог решења, морало се често прибегавати споразуму рационалистички одмереном. Тако се утврдило да се Букова основна правила која чине тако складну целину оставе онако како их је Вук одређивао, ма се у каквом посебном случају и одвајала од властите системе. Велики ауторитет Буков и ту је још једном одиграо значајну улогу у нашем јединству.

Друге правописне особине које су у нашим досадашњим правописима добијале различну обраду сведене су на најједноставнији заједнички начин. Напр. географска имена писала су се на источној страни само великим писменима, на западној — у једним случајевима као на источној, а у другим само великим словом почетне речи. Одлучено је да се у свим случајевима сва пишу само почетним великим словом прве речи. При састављеном и растављеном писању, и поред заједничких основних принципа, одлучено је да се речи пишу заједно у случајевима који одговарају заједничким осећањима извршеног спајања речи у говору. Подела на слоге, када су у питању групе гласова, и поред врло таних правила која су за њу давана и могућности да се сведу на најмању меру, — посматрана је према поступању у другим језицима и сматрана као техничко питање остављено увиђавности појединаца. Питање страних имена ослобођено је оне неодређе-

ности која је владала у досадашњем писању и дата су врло једноставна правила. Једно од значајних питања које нас је некада делило — јесте и питање интерпункције. Примљена је логичка интерпункција која такође има својих тешкоћа, али која једино допушта да се њоме помогне писцу да што тачније изнесе своје мисли.

Ако будемо имали на уму да су ове тачке правописа обухватиле огромну грађу, ако се помисли да је и у свима другим случајевима изношено како би се најбоље могло изнети на писму све оно што се, са гласовне стране, садржи у нашим речима и како ћемо довести претставнике наших различних говора да исправно пишу, разумеће се обимност посла који је ваљало самовладати. Сем свега другог, при појединим дефиницијама ваљало је узети у обзир и многе моменте који се тичу и наших школа и широке публике којој ће овај правопис бити намењен.

Обично су досада у оваквим скуповима давани општи принципи, а остављено је појединцима да их у својим делима обраде. Сада је поступљено друкчије. Цела грађа пропуштена је кроз критику свих чланова, тако да је цео материјал очишћен од свих спорних питања. Сматрало се као најбоље да се и цео материјал који треба да уђе у речник који ће се дати уз правописна правила — комисијски прегледа, а сам речник да се умножи и оним речима које нису улазиле у досадашње правописне обраде, а са извесне стране би могле ући. Када се има на уму да ће се речи и акценатски обележити, сасвим је било умесно да се у тај речник унесу и оне речи које и само са акценатске стране могу имати значаја за данашњи наш писмени свет. То ће тај речник знатно увећати јер се акценатска страна обележавала досада уз ред.

На тај начин, наша ће јавност на основу овог споразумног правописа добити књигу која се одавно очекује. Истина, било је и досада правописних комисија које су имале да одреде заједнички правопис, макар и само за средње школе, као она 1929 / 30 године. Али тада је она потекла од административне власти, дакле одозго, па се све што је она урадила сматрало као наметнуто, као израз хегемоније једног центра. Данас ствар стоји друкчије. Она полази одоздо, њу су организовале Матица српска и Матица хрватска позивајући наше највеће установе да од својих најбољих стручњака организују ову Комисију. Тако је тиме први

чин свршен. Сада остаје још да се елаборат Комисијин изнесе пред наш најшири форум: пред наше академије наука, универзитете, књижевна и научна друштва и све сличне организације. Нека се чује и њихов глас. Па кад се изнесу примедбе, Правописна комисија ће укључити у свој текст све што је оправдано и што заслужује пажњу. Ја сам дубоко уверен да ће Комисија и овај део свога задатка узети онако озбиљно и широкогрудно као што је поступала и у досадашњем своме раду. За то нам је најбоље јемство и досада постигнути успех.

Не треба, мислим, нарочито да истичем да је оно што је досада урађено знак несумњивог значаја посла који је урађен, и то за оба наша народа. Наша заједничка култура то ће за најкраће време, уверен сам, јасно показати.

А. Белић